

Ks. WOJCIECH TABACZYŃSKI

NAJWAŻNIEJSZE ŚWIADECTWA HETEROGRAFICZNE BERNARDETY SOUBIROUS O MARIOFANIACH Z LOURDES

Do zasadniczych źródeł historycznych mariofani z Lourdes (1858) należą świadectwa złożone osobiście przez Bernardetę Soubirous. Świadectwa te można podzielić na autograficzne i heterograficzne, a więc zapisane przez nią samą oraz przez jej bezpośrednich słuchaczy¹.

Spośród dwunastu świadectw heterograficznych Bernardety Soubirous, z okresu 1858—1861, jakie zarejestrował wraz z oceną krytyczną R. Laurentin, największą wartość historyczną przyznać można siedmiu świadectwom.² Ich ogólną charakterystyką zajmuje się właśnie niniejszy artykuł.

Pierwszym, w kolejności chronologicznej, świadectwem heterograficznym Bernardety Soubirous o mariofaniach doznanych przy grocie Massabielle, jakie należy tu scharakteryzować, jest protokół przesłuchania Bernardety, sporządzony przez komisarza policji w Lourdes, Jacometa, 21 lutego 1858 r.³ Tekst tego świadectwa Bernadety, mimo że został nazwa-

¹ Świadectwa autograficzne Bernadety Soubirous o mariofaniach z Lourdes pochodzące z lat 1861—1866, zostały już omówione we wcześniejszym numerze tegoż czasopisma. Por. ks. W. Tabaczyński, art. w *Częstochowskie Studia Teologiczne*, 4 (1976), s. 15—24.

² Por. R. Laurentin, *Lourdes. Histoire authentique des apparitions. Paris 1861—64*, t. 1, *Le tableau: „Justificatif d'expertise valeur respective des réctis recueillis de la bouche de Bernadette par voie de deposition oral”* (wkładka).

³ Laurentin opublikował tekst tego protokołu w swym wydaniu źródeł, *Lourdes. Documents authentiques*, Paris 1957—61, 66, t. 1, 160—165.

Autor protokołu, Dominique Jacomet, ur. 17 października 1821 r. w Argelès i zm. 5 sierpnia 1873 r. w Paryżu, pełnił obowiązki komisarza policji w Lourdes w okresie od 1 listopada 1853 r. do końca listopada 1858 r. Z urzędu zainteresowany wydarzeniami przy grocie Massabielle w r. 1858, które wywoływały poruszenie wśród miejscowej ludności, zajął wobec nich stanowisko negatywne. Por. L. Laurentin, *Lurdes, Histoire ...*, dz. cyt., t. 1, 147.

ny przez Laurentina „protokółem” („procès-verbal”) nie jest nim w sensie ściśle prawniczym ze względu na brak podpisów: Bernadety Soubirous jako osoby przesłuchanej, jak też Jacometa, jako osoby przesłuchującej⁴.

Omawiany protokół Jacometa sporządzony w języku urzędowym, francuskim, stanowi już transpozycję zeznań Bernadety, złożonych w miejscowym dialekcie pirenejskim (patois de Lourdes) i obejmuje dwie redakcje: pierwszą, roboczą, o charakterze brulionu, i drugą, definitywną, przeznaczoną do oficjalnego użytku⁵. Należy podkreślić, iż jedynie tekst redakcji definitywnej posiada oficjalny wstęp, wyjaśniający okoliczności spisania tego protokołu. We wstępie tym Jacomet wymienia motywy, które skłoniły go do wezwania Bernadety do swego urzędu na przesłuchanie. Doszła go mianowicie wiadomość, iż Bernadeta rozpowszechniała twierdzenie o doznaniu przez siebie niezwykłych widzeń przy grocie Massabielle nad rzeką Gave w pobliżu Lourdes oraz że ona w pewnych godzinach dnia pozostawała przy tej grocie w ekstazie. Pogłoski o widzeniach Bernadety szerzące się od kilku dni w Lourdes i okolicy mogły, jak zaznacza Jacomet, wywołać duże poruszenie wśród miejscowej ludności składającej się przeważnie z ludzi prostych i łatwowiernych.

Jacomet przedstawia nadto, w tym samym wstępie do protokołu, początek przesłuchania Bernadety. Zaznacza więc, iż po doprowadzeniu Bernadety do jego urzędu, zadał on jej najpierw pytania dotyczące danych osobistych, a następnie wezwał ją do złożenia dokładnych zeznań o wszystkim, co widziała i co przeżyła, od pierwszej chwili swego niezwykłego doznania przy grocie Massabielle. Żądał także podania nazwisk osób, którym ona zwierzyła się ze swych widzeń. W odpowiedzi na te urzędowe pytania i polecenia Bernadeta wymieniła, według wstępu do protokołu, własne imię, nazwisko, wiek, miejsce zamieszkania, nadto wskazała na brak ze swej strony elementarnego nawet wykształcenia oraz przedstawiła okoliczności, w których nastąpiło jej pierwsze, niezwykłe widzenie przy grocie⁶. Dopiero po tym urzędowym wprowadzeniu zaczyna się w tekście Jacometa właściwy opis zeznań Bernadety.

Charakteryzując protokół Jacometa, należy zwrócić uwagę na kwestię autentyczności jego treści w stosunku do treści zeznań złożonych wów-

⁴ Protokółarny zapis świadectwa B. o doznanych mariofaniach, sporządzony przez Jacometa w dniu 21 lutego 1858 r., uchodził za zaginiony do r. 1957, tj. do czasu odnalezienia go w niedostępnym uprzednio zbiorze dokumentów Jacometa (fonds Jacomet). Obecnie protokół zeznań B., napisany przez Jacometa przechowywany jest w archiwach groty w Lourdes, wraz z całym zbiorem jego odnalezionych dokumentów. Por. R. Laurentin, Lourdes, Documents ..., dz. cyt., t. 1, 160.

⁵ Laurentin opublikował w swym wydaniu źródeł mariafania z Lourdes obie redakcje protokołu Jacometa w równoległych, pionowych kolumnach, dołączając szczegółowe uwagi krytyczne. Por. tamże, 160—164.

⁶ Por. R. Laurentin, Lourdes, Documents ..., dz. cyt., t. 1, 160.

czas ustnie przez Bernadetę. Kwestię taką nasuwa bowiem sama Bernadeta, gdy, opisując w jednym ze swych świadectw autograficznych (GLB) swe przesłuchanie u komisarza policji z 21 lutego 1858 r., podaje, że odczytane przez niego, po przesłuchaniu, zapiski jej wypowiedzi zawierały szereg zniekształceń przeciwko którym ona protestowała⁷. Bernadeta nie określa jednak wyraźnie, na czym polegały te zniekształcenia. Można przypuszczać, iż miały one tylko charakter pozorny, tj. nie występowały w samych notatkach Jacometa (w protokóle), lecz były dodawane przez niego ustnie ze względów metodycznych, aby w ten sposób zweryfikować jej uprzednie zeznania. Przypuszczenie takie znajduje potwierdzenie w zasadniczej zgodności zeznań Bernadety, zapisanych w tym protokóle z jej świadectwami autograficznymi. Jeśli zatem w omawianym tekście Jacometa, z 21 lutego 1858 r., występują nawet jakieś odchylenia od treści ustnych zeznań Bernadety, to odchylenia te mają charakter tylko marginesowy i nieistotny⁸.

Drugim, w kolejności chronologicznej, świadectwem heterograficznym Bernadety Soubirous, na które należy tu zwrócić uwagę jest trzystronicowy fragment memoriału („mémoire”), napisanego przez Clarensa w roku 1858⁹. Memoriał ten, zatytułowany „La grotte mystérieuse de Lourdes, którego pisanie rozpoczął Clarens 28 lutego 1858 r., w następstwie osobistego przesłuchania Bernadety, a zakończył wkrótce, 4 marca, został przez niego przesłany w dniu następnym do prefekta miejscowego departamentu w Tarbes, Massy, który zatrzymał go w swoich archiwach.

Memoriał Clarensa z r. 1858 zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ stanowi pierwszą historię mariofanii z Lourdes, napisaną jeszcze w okresie ich trwania. Historia ta jest dziełem świadka, który osobiście asystował Bernadecie podczas jej widzenia, doznanego 27 lutego, oraz interesował się przebiegiem dalszych jej widzeń, które niebawem nastąpiły¹⁰.

⁷ Por. A. Ravierr, *Les écrits de sainte Bernadette et sa voie spirituelle*, Paris 1961, 85.

⁸ Oceniając świadectwo heterograficzne B., które stanowi protokół Jacometa z 21 lutego 1858 r., od strony wierności w stosunku do schematu ustnego opowiadań B. o doznanych mariofaniach, Laurentin przyznaje temu świadectwu dużą wartość. Ocena ta w szczególności przedstawia się następująco: ilość terminów wspólnych ze świadectwami autograficznymi B.: 57, ilość wspólnych elementów treści (sekwencji) znaczna, podobieństwo porządku treści duże (ocena 8 w skali 10), wierność substancjonalna dość wysoka (ocena 7 w skali 10), wreszcie 6 pozycja pod względem wartości wśród 12 wymienionych przez Laurentina heterografów, B. z lat 1858—1861. Por. R. Laurentin, *Lourdes. Histoire. ... dz. cyt., t. 1, Le tableau: „Justificatif d'expertise. ...”*.

⁹ Tekst heterografu świadectwa B. o doznanych mariofaniach, sporządzony przez Clarensa, opublikował Laurentin w: *Lourdes. Documents ...*, dz. cyt., t. 1, 190—204. Antoine Clarens, ur. 10 lutego 1827 r. w Bordes, zm. w 1910 r., żonaty z Jeanne Charlotte Soubirous, daleką krewną Bernadetty, był w r. 1858 dyrektorem szkoły średniej w Lourdes. Por. R. Laurentin, *Lourdes Histoire ...*, dz. cyt., t. 1, 130 ns.

¹⁰ W r. 1879 Cros wykonał odpis tego tekstu, przechowywanego w archiwach Massy'ego. Odpis ten, znajdujący się obecnie w archiwach Crosa w Tuluzie, stał się podstawą ..., dla wszystkich publikacji memoriału Clarensa. Por. R. Laurentin,

Pewnym brakiem memoriału Clerensa z r. 1858 jest dość złożony styl literacki, charakterystyczny zarówno dla ówczesnej epoki, jak też dla samego autora. Skutkiem wprowadzenia takiego stylu autentyczne opowiadanie ustne Bernadety uległo w tekście Clarena pewnej transpozycji pod względem formalno-literackim, bez naruszenia jednak samej jego treści¹¹.

Trzecim, w kolejności chronologicznej, świadectwem heterograficznym Bernadety Soubirous o doznanych przez nią mariofaniach, jakie należy tu uwzględnić, jest jej świadectwo zamieszczone w liście brata zakonnego, Cérase'a, do jego rodziców¹². Cérase opisuje w swym liście mariofanie doznane przez Bernadetę, opierając się na jej bezpośrednich zeznaniach, które ona złożyła za jego pośrednictwem, jako tłumacza z miejscowego dialektu (patois) na język francuski, wobec dyrektora szkoły chrześcijańskiej w Lourdes, brata Léobarda, prawdopodobnie jeszcze w lutym 1858 r.¹³.

Wymieniony list Cérase'a nie jest wyraźnie datowany. Dane wewnętrzne pozwalają jednak ustalić, iż był on napisany po 25 marca i zapewne nie później niż pod koniec kwietnia 1858 r. List ten w swej oryginalnej postaci nie zachował się. Obecnie jest znany jedynie jego tekst brulionowy oraz wierny odpis¹⁴. Opis mariofanii doznanych przez Bernadetę, za-

Lourdes. Documents, dz. cyt., t. 1, 190 ns. oraz tenże, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, 130, a także L. Cros, Lourdes 1958. Témoins de l'événement, Paris 1957, 30—41.

Warto zaznaczyć, że istnieje także drugi memoriał Clarena zatytułowany: „La vérité historique sur l'apparition, qui a eu à la Grotte de Lourdes”, napisany przez niego w latach 1869/70 pod pseudonimem „Antoine de Padouen”. Źródłem dla tego drugiego memoriału były, poza wymienionym już memoriałem z r. 1858, także dokumenty archiwalne merostwa Lourdes, a nadto publikacje Lasserre'a i Sempégo, dotyczące mariofanii doznanych przez B. Ten drugi memoriał Clarena nie wnosi jednak prawie nic nowego, a w każdym razie nic istotnego, do treści jego pierwszego memoriału z r. 1858. Por. R. Laurentin, Lourdes, Histoire ..., dz. cyt., t. 1, 130 ns.

¹¹ Por. R. Laurentin, Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 1, 190, 173.

Warto podkreślić, iż ocena memoriału Clarena z r. 1858, dokonana przez Laurentina, przyznaje zawartemu tu świadectwu heterogenicznemu B. dość wysoki stopień wierności w stosunku do schematu ustnego opowiadań B. o doznanych mariofaniach. Ocena ta wyraża się w szczegółach następująco: ilość terminów wspólnych z autografami B. 99, ilość wspólnych z nimi elementów treści (sekwencji) znaczna, duże podobieństwo porządku treści (ocena 9 w skali 10), dość duża wierność substancjonalna (ocena 7 w skali 10), wreszcie 5 pozycja pod względem wartości wśród 12 wymienionych przez Laurentina heterografów B. z okresu 1858—1861. Por. R. Laurentin, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, Le tableau: „Justificatif d'expertise ...”.

¹² Tekst listu Cérase'a opublikował Laurentin w: Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 2, 239—242 (nr 191). Por. także L. Cros, Lourdes 1858. Témoins de l'événement, dz. cyt., 244—247.

Cérase, członek zgromadzenia zakonnego Braci Szkół Chrześcijańskich, w stanie świeckim Escoubas Firmin (ur. ok. 1832 r.), był w latach 1857—1859 nauczycielem w szkole prowadzonej przez jego zgromadzenie w Lourdes. Por. R. Laurentin, Lourdes Histoire ..., dz. cyt., t. 1, 130.

¹³ Por. R. Laurentin, Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 2, 239.

¹⁴ Oba wymienione teksty listu Cérase'a są przechowywane w archiwach Crosa w Tuluzie (AII i AIII). Por. tamże.

warty w liście Cérase'a, bardzo przypomina opisy autograficzne Bernadety Soubirous, co wskazuje na jego bliski związek z jej ustnym opowiadaniem¹⁵.

Na czwartym miejscu, w porządku chronologicznym, należy umieścić wśród omawianych tu świadectw heterograficznych Bernadety Soubirous świadectwo zapisane przez, nieznanego do niedawna z nazwiska, adwokata z Dijon¹⁶. Data sporządzenia tekstu tego zapisu nie jest ściśle określona. Jednak dane wewnętrzne pozwalają przyjąć, iż pochodzi on z okresu po 16 lipca 1858 r. jako dacie ostatniej mariofanii doznanej przez Bernadetę, lecz sprzed 28 lipca, jako dacie głośnej wizyty w Lourdes znanego publicyście, Veuillota, o której autor tekstu nic nie wspomina¹⁷.

Adwokat z Dijon najpierw przedstawia w swym tekście okoliczności spotkania z Bernadetą w Lourdes, a następnie referuje jej opowiadanie o doznanych mariofaniach. Opis spotkania z Bernadetą i jej zeznań, dokonany przez adwokata z Dijon, odznacza się dużą ścisłością. Znajduje się tu niejedno dosłowne wyrażenie Bernadety, co wskazuje, iż wiele zdań zapisanych zostało przez autora tekstu już w czasie spotkania z nią, a nawet pod jej dyktando. Te precyzyjne wyrażenia, będące odbiciem żywych wypowiedzi Bernadety, nadają temu tekstowi dużą wartość dokumentalną¹⁸.

¹⁵ Oceniając świadectwo heterograficzne B., zawarte w liście Cérase'a, od strony jego zgodności ze schematem ustnym jej opowiadań o doznanych mariofaniach, Laurentin przyznaje temu świadectwu dużą wartość. Ocena ta w szczególności wyraża się następująco: liczba terminów wspólnych z autografami, 95, znaczna ilość wspólnych elementów treści (sekwencji), duże podobieństwo porządku opowiadania z autografami (ocena 7 w skali 10), duża wierność substancjalna treści (ocena 7 w skali 10), wreszcie 8 pozycja pod względem wartości wśród 12 wymienianych przez Laurentina heterografów B. z lat 1858—1861. Por. R. Laurentin, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, Le tableau: „Justificatif d'expertise”.

¹⁶ Tekst tego świadectwa jest obecnie przechowywany w postaci odpisu w archiwach grotty Lourdes (cas. 10). Laurentin podaje go w swej publikacji źródłowej: Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 3, 235—240 (nr 475).

Autor tekstu nie zamieszcza żadnych danych o swojej osobie poza wzmianką, iż jest on adwokatem z Dijon. Późniejsze badania ustaliły dopiero, że tzw. „adwokat z Dijon” nazywał się Charles-Gabriel Madon. Ur. 23 lipca 1826 r. w Beaune (Côte — d'Or), zm. 27 kwietnia 1897 r. w Buxy. Był przez kilka lat adwokatem w Beaune, a następnie sędzią pokoju w Verdun (1859—1863) i w Buxy (1863—1891). Czy zaliczał się do alumnów seminarium w Saint-Sulpice, jak przypuszczano, nie udało się stwierdzić ze względu na brak spisów alumnów tego seminarium z lat 1845—1876. Por. R. Laurentin, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, 154, oraz tenże, Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 6, 317 ns.

¹⁷ Por. R. Laurentin, Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 3, 235.

¹⁸ Ocena tego heterografu świadectwa B.S.; jakiej dokonał Laurentin od strony jego zgodności ze schematem ustnym jej opowiadań o doznanych mariofaniach, wypada bardzo pozytywnie i w szczególności przedstawia się następująco: liczba terminów wspólnych z autografami 186, ilość wspólnych elementów treści (sekwencji) b. duża, znaczne podobieństwo w porządku opowiadania z autografami (ocena 7 w skali 10), duża wierność substancjalna (ocena 8 w skali 10), wreszcie 3 pozycja pod względem wartości wśród 12 wymienianych przez Laurentina heterografów świadectw B. z lat 1858—1861. Por. R. Laurentin, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, Le tableau: „Justificatif d'expertise ...”

Piątym, w kolejności chronologicznej, świadectwem heterograficznym Bernadety Soubirous o doznanych mariofaniach, które należy tu scharakteryzować jest protokół jej zeznań. złożonych wobec urzędowych czynników kościelnych, 17 listopada 1858 r.¹⁹. Protokół ten, sporządzony przez kanonika Fourcade'a, generalnego sekretarza biskupstwa w Tarbes, stanowi wynik przesłuchania Bernadety. odbytego przy grocie Massabielle oraz w zakrystii kościoła parafialnego w Lourdes²⁰. Stroną przesłuchującą Bernadetę była specjalna podkomisja, wydelegowana przez komisję, którą w lipcu 1858 r. powołał ordynariusz diecezji Tarbas, bp Laurence, dla zbadania niezwykłych wydarzeń przy grocie Massabielle. W skład podkomisji, której członkowie podpisali omawiany protokół przesłuchania Bernadety, wchodził kanonicy: Nogaro, Baradère, Fourcade oraz proboszcza Lourdes, Peyramale²¹.

Podkomisję dokonującą przesłuchania Bernadety interesowały przede wszystkim niezwykle uzdrowienia, jakie zaszły w tym czasie w Lourdes i były ogólnie przypisywane skuteczności źródła odkrytego przez Bernadetę w grocie. W związku ze swym głównym zainteresowaniem wskazana podkomisja dokonała najpierw oględzin groty i znajdującego się w niej źródła oraz poddała badaniom sześć osób tam uzdrowionych. Potem dopiero przesłuchiwała samą Bernadetę, jako osobę najbardziej przyczynowo związaną z powstaniem owego źródła i z przypisywanym mu działaniem uzdrawiającym w okresie minionych ośmiu miesięcy²².

Biorąc pod uwagę zawarty w tym protokole zapis zeznań Bernadety, można stwierdzić, iż został on sporządzony przez Fourcade'a głównie pod kątem uwydatnienia historycznej genezy źródła w grocie, nie pomijając jednak opowiadania Bernadety o doznanych mariofaniach. Protokół zeznań Bernadety wobec podkomisji biskupiej napisany jest po francusku w trzeciej osobie, a więc już w postaci transpozycji jej wypowiedzi złożonych częściowo w miejscowym dialekcie (patois de Lourdes) i częściowo w języku francuskim. Jednakże ze względu na wielką dokładność, z jaką Fourcade dokonał tej transpozycji, można omawianemu protokółowi przyznać wysoki stopień autentyczności w stosunku do ustnych zeznań Bernadety. Przemawiały za tym także pewna ilość drobnych skreśleń i dopisków nad wierszami, a także uwag uzupełniających na marginesie, wykonanych ręką Fourcade'a. Dopiski te i uwagi zamieszczone w protokole najprawdopodobniej w czasie jego sprawdzającego czytania w obecności Bernadety, lecz bez śladu jakichkolwiek za-

¹⁹ Tekst tego protokołu opublikował Laurentin w: Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 5, 126—135 (nr 820).

²⁰ Oryginalny tekst tego protokołu przechowywany jest obecnie w archiwach Groty w Lourdes (arch. grot., cas. 12). Por. tamże 125.

²¹ Por. tamże, 135.

²² Por. tamże, 126.

strzeżeń z jej strony, wskazują na wyraźne dążenie protokółanta do wier- nego ujmowania odbieranych zeznań.

Do mało istotnych i wyłamaczalnych, od strony psychologicznej, uster- rek protokołu Fourcade'a należy zaliczyć powiązanie wszystkich mario- fani doznanych przez Bernadotę w okresie kolejnych piętnastu dni z ma- riofanią trzecią, z 18 lutego, nadto niedokładne oznaczenie daty mariofanii przedostatniej, a wreszcie pominięcie wzmianki o mariofanii ostatniej, z 16 lipca 1858 r. Wszystkie wskazane usterki protokołu podkomisji bis- kupiej można wyjaśnić brakiem zainteresowania ze strony jej członków dokładniejszą chronologią mariofanii doznanych przez Bernadotę, a także brakiem zainteresowania taką chronologią ze strony samej Bernadety²³.

Pomijając wymienione niedociągnięcia omawianego protokołu z 17 listopada 1858 r., można ogólnie stwierdzić, iż zapisane w nim przez Four- cade'a zeznania Bernadety o doznanych mariofaniach odznaczają się du- żym stopniem wierności w stosunku do jej ustnych wypowiedzi złożo- nych przed podkomisją biskupią²⁴.

Szóste, w kolejności chronologicznej, świadectwo heterograficzne Ber- nadety Soubirous o doznanych mariofaniach, które zasługuje tu na uwzględnienie, stanowi część notatek, jakie w czasie swego pobytu w Lourdes w listopadzie 1859 r. sporządził Thomas Azun, zwany „de Ber- nétas”, i opublikował w r. 1861/62 w swej książce zatytułowanej: „La Grotte des Pyrénées”²⁵.

Autor zamieścił w tych notatkach opis podróży odbytej przez siebie do Lourdes, a nadto opis mariofanii doznanych przez Bernadotę przy grocie Massabiele oparty o jej bezpośrednie zaznania. Podając świa- dectwo Bernadety o doznanych mariofaniach, Azun de Bernétas wy- jaśnia na wstępie okoliczności, w których zostało on złożone i zapi-

²³ Por. uwagi Laurentina dotyczące tej kwestii w: Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, 74—76.

²⁴ Ocena świadectwa heterograficznego B.S., zapisanego w postaci protokołu z 17 listopada 1858 r., jakiej dokonał Laurentin od strony wierności w stosunku do schematu ustnego jej opowiadań o doznanych mariofaniach, przedstawia się bardzo pozytywnie. Wyraża się ona mianowicie w następujących danych liczba terminów mspólnych z autografami 190, ilość wspólnych elementów treści (sekwencji) bardzo duża, podobieństwo z autografami w zakresie porządku treści — bardzo wysokie (ocena 9 w skali 10), wierność substancjonalna bardzo duża (cena 9 w skali 10), wreszcie 2 pozycja pod względem wartości wśród 12 wymienionych przez Laurentina heterografów świadectw B. z lat 1858—1861. Por. R. Laurentin, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, Le tableau: „Justificatif d'expertise...”

²⁵ Tekst świadectwa heterograficznego B.S., sporządzony przez Azuna, opubli- kował R. Laurentin, Lourdes Documents ..., dz. cyt., t. 5, 325—327 (nr 912).

Autor wskazanych notatek i książki, Thomas Azun, ur. 30 września 1806 r. w de- partamencie Haute-Pyrénées, zm. ok. 1875 r. w Bernétas, był niedoszłym księdzem. Pozostawał w bliskiej znajomości ze św. Janem Marią Vianney, u którego przeby- wał w ciągu czterech lat. Propagował dzieło powołań kapłańskich i zakonnych. Ostatecznie (ok. 1861 r.) zamieszkał w pustelni de Bernétas w Niskich Pirenejach. Por. R. Laurentin, Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 5, 325.

sane. Zaznacza więc m.in., że znalazłszy się w domu Bernadety, prosił ją wraz z innymi osobami, które razem z nim tam przybyły, aby opowiedziała im jak najdokładniej wszystko to, co widziała, słyszała i rozumiała z doznanych mariofanii. Zaznacza także, iż w czasie zeznań Bernadety sporządził dokładne ich zapiski, z którymi zapoznał ją dnia następnego. Po wprowadzeniu zaleconych poprawek poddał swe zapiski powtórnie kontroli Bernadety i dopiero tak ustalony tekst, który ona uznała za zgodny ze ścisłą prawdą, zatrzymał u siebie ²⁶.

Siódmym i ostatnim, w kolejności chronologicznej, świadectwem heterograficznym Bernadety Soubirous o doznanych mariofaniach, jakie należy tu uwzględnić jest urzędowy protokół zeznań Bernadety złożonych w Tarbes 7 grudnia 1860 r. przed komisją biskupią w obecności ordynariusza miejscowej diecezji, biskupa Laurence ²⁷.

Tekst tego protokołu, pochodzący spod pióra kanonika Fourcade'a, sekretarza komisji biskupiej, posiada szereg poprawek, zwłaszcza marginesowych dokonanych przez proboszcza Lourdes, Peyramale. Omawiany protokół jest bardzo podobny do scharakteryzowanego już protokołu przesłuchania Bernadety z 17 listopada 1858 r. Właściwość tę można wyjaśnić nie tylko jednakowym, w obu przypadkach, przedmiotem zeznań Bernadety oraz tą samą osobą protokółanta, lecz także korzystaniem przez niego z poprzedniego protokołu przy zapisie wypowiedzi Bernadety złożonych przed komisją biskupią.

Protokół zeznań Bernadety z 7 grudnia 1860 r. ujęty jest tak samo, jak protokół poprzedni, w trzeciej osobie. Jest on jednak bardziej wyczerpujący i bardziej ścisły od tamtego ²⁸. Jedynym brakiem, który można wyraźnie w nim stwierdzić, jest powtórzenie błędów chronologicznych występujących w protokole z 17 listopada 1858 r. Dotyczą one, jak wiadomo, powiązania wszystkich wypowiedzi zjawy z całego okresu pięt-

²⁶ Por. tamże. Ocena świadectwa heterograficznego sporządzonego przez Azuna, której dokonał Laurentin z punktu widzenia wierności w stosunku do schematu ustnego opowiadań B. o doznanych mariofaniach, przedstawia się w szczegółach następująco: liczba terminów wspólnych z autografami 161, ilość wspólnych elementów treści (sekwencji) znaczna, podobieństwo porządku treści względne (ocena 3 w skali 10), wierność substancjalna wysoka (ocena 9 w skali 10), wreszcie 4 pozycja w ogólnej skaliwartości wśród 12 wymienionych heterografów świadectw B. Por. R. Laurentin, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, Le tableau: „Justificatif d'expertise...”

²⁷ Zeszyt, zawierający urzędowy tekst tego protokołu i zaopatrzone w oryginalny tytuł: „Relation de Bernadette Soubirous recueillie une dernière fois à l'évêché de Tarbes, en présence de la commission épiscopale sous la présidence de Mgr Laurence, le 7 decembre 1860”, jest przechowywany obecnie w archiwach grotty w Lourdes (arch. grot., cas. 12). Por. R. Laurentin, Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 6, 136.

Laurentin opublikował tekst tego protokołu wraz z jego fas-simile w: Lourdes. Documents ..., dz. cyt., t. 6, 136—143 (nr 935/931).

²⁸ Por. R. Laurentin, Lourdes. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, 73.

nastu dni z trzecią mariofanią, a nadto dnia 5 zamiast 7 kwietnia jako daty tzw. mariofanii wielkanocnej²⁹.

Dokonane zestawienie siedmiu najbardziej wartościowych z punktu widzenia autentyczności świadectw heterograficznych Bernadety Soubirous oraz ich charakterystyka określają bliżej wtórny w stosunku do świadectw autograficznych materiał źródłowy, jaki należy uwzględnić w badaniach naukowych nad mariofaniami z Lourdes z r. 1858.

LES PRINCIPAUX TEMOIGNAGES HETEROGRAPHES DE BERNADETTE SOUBIROUS SUR LES MARIOPHANIES DE LOURDES

Dans son article l'auteur caractérise 7 témoignages heterographiques de Bernadette Soubirous sur les mariophanies de Lourdes (1858), écrits en période 1858—1861. Ces témoignages heterographiques font une source secondaire historique (après les témoignages autographiques de Bernadette) pour la connaissance scientifique des apparitions de Lourdes.

²⁹ Ocena wierności wskazanego zapisu zeznań B. z 7 grudnia 1860 r. w stosunku do schematu ustnego jejopowiadań o doznanych mariofaniach przedstawia się najlepiej z pośród wszystkich świadectw heterograficznych B. W szczegółach wyraża się ona następująco: liczba terminów wspólnych z autografami 228, ilość wspólnych elementów treści (sekwencji) bardzo duża, podobieństwo porządku treści bardzo duże (ocena 9 w skali 10), wierność substancjalna bardzo wysoka (ocena 9 w skali 10), wreszcie pierwsza pozycja pod względem wartości wśród 12 wymienianych przez Laurentina heterografów zeznań B. z lat 1858—1861. Por. R. Laurentin. Histoire ..., dz. cyt., t. 1, Le tableau: „Justificatif d'expertise...”